

Приховані цілі, які переслідує булінг

Нам здається це очевидним: діти цькують з вредності! Вони роблять це з невихованості, нечемності. Напевне, ці діти погані покидьки. Батьки мало працюють з цими дітьми, мало їм пояснюють, ось все й закінчується булінгом.

Очевидним рішенням за такого підходу є оштрафувати батьків заводил, щоб ці батьки нарешті вправили клепки своїм дітям.*

Погане, погане рішення. Нема жодних свідчень, що каральний підхід хоч колись допомагав при булінгу. Адже, як ми вже згадували, булінг не стається через індивідуальні якості дитини. Тоді через що?

Настав час поговорити про те, що булінг - це динамічний груповий процес, який відбувається, бо всі залучені в нього мають собі щось на меті.

Розуміння булінгу в груповому контексті допомагає краще зрозуміти мотивацію булерів, або чому мішені не отримують підтримки від класу. Усвідомлення булінгу як групового процесу, а не проблеми "поганої дитини" (нападник) чи "не такої дитини" (мішень) допомагає розробити ефективні заходи проти булінгу.

Ми вже говорили, що булінг - це не проблема двох сторін, а саме - агресора та мішені. Ми привчаємося бачити булінг як системну проблему групи. Одним зі стовпів, на яких тримається сучасний підхід до протидії булінгу - це те, що дитина не стоїть відокремлено від групи. Ми говорили про це у модулі, присвяченому соціально-екологічній теорії.

Булінг виникає під впливом зовнішніх чинників і його формують взаємозв'язки всередині групи, а також бажання дітей довести свою відданість групі. Згадайте, як згуртовувалися діти з "печери розбійників" всередині своєї команди проти чужинців! *

Отже, булінг серед школярів має дві суттєві особливості:

- 1) він носить колективний характер і
- 2) він ґрунтується на соціальних стосунках у групі.

Саме тому не можна припинити булінг, просто покаравши агресора. Не можна припинити булінг, просто забравши з класу мішень. Це так не працює, адже сама група, яка уможливила булінг, нікуди не зникає.

Коли я згадую про роль групи, я маю на увазі не групові нападки агресивно налаштованих дітей, які напали на мішень. Ні, я маю на увазі, що є група дітей (припустимо, це клас), у якій кожна дитина виконує певну роль у булінгу, і кожна дитина в цій ролі керується різноманітними установками, мотиваціями та емоціями. Індивідуальні особливості дітей класу взаємодіють з факторами навколишнього середовища (згадайте соціально-екологічну теорію!), такими як норми в школі, сім'ї чи соціумі.

Що ж саме відбувається "під капотом" булінгу?

Існує теорія про те, що людина вибирає, як мислити чи як діяти, відповідно до цілей, які вона собі ставить. Ця теорія англійською звучить як “goal framing theory”, у буквальному перекладі - *теорія формування цілями*.

Якщо моєю свідомою чи несвідомою ціллю є стати відомою (припустимо), то я побудую своє життя, свої вибори і свої рішення довкола цієї мети. Я погоджуся видати книжку, прийму запрошення долучитися до інтерв'ю на телебаченні та зініціюю створення онлайн-курсу з протидії булінгу. На кожному етапі життя людини для неї стають актуальними ті чи інші цілі. Це часто залежить від віку.

Для дітей і підлітків основними цілями, яким вони підкорюють свою діяльність, є *статус і прихильність*.

Статус - це відносне соціальне положення, яке людина займає в ієрархії однолітків, або ж, як його ще можна назвати - “усвідомлена популярність”.

Прихильність - це теплі та близькі стосунки з іншими.

Про те, що саме ці цілі є визначальними для дітей певного віку, свідчить низка досліджень.

І що ж виходить? Виходить, що булінг ставить нападника у владну позицію, дає змогу дитині відчувати себе вище за статусом, не втрачаючи при цьому прихильності своїх однолітків. Воно й не дивно - дитина, що булить, бере на себе роль “захисника” від зазіхань на репутацію класу! (згадайте те польське дослідження!). *

Коли дитина має за мету *статус* та *прихильність*, то булінгом закриваються обидві потреби.

Нападники пророблюють неусвідомлену мисленнєву роботу, уявно ділячи клас на джерела прихильності та джерела домінування. У джерела прихильності входять “значущі” з точки зору статусу однолітки, пізніше вони своїм схваленням допоможуть тим, хто булить, підвищити статус. Джерела домінування - це низькорангові діти, котрих не опікують “значущі” представники групи.

З теорії формування цілями видно, що діти робитимуть те, що наближає їхні цілі, у нашому випадку це **статус і прихильність**. Без додаткової роботи статус і прихильність дає булінг. Якщо ж статус і прихильність даватиме протидія булінгу, то вигідно буде саме *захищати*, а не булити.

Парадоксально, але діти, які знущаються з когось, водночас схильні захищати один одного - і про це є дані досліджень. І про це ж ішлося у Печері розбійників, коли, ворогуючи з конкурентами, діти здружувались. Загалом, дослідження свідчать, що об'єднання проти мішеней чи ворогів **сприяє розбудові позитивної взаємодії всередині групи**.

(...)

Наразі ми бачимо, що вплив групи на явище булінгу такий, що, фактично, саме група визначає, буде відбуватися цькування в класі, чи ні. Невтручання однокласників або підтримка дій агресора є сигналом, що така поведінка є поведінкою на підвищення статусу у групі. Навіть якщо більшість групи вважає булінг поганим явищем, але нічого не робить задля його припинення - це вже є сигналом заохочення для нападника.

Таким чином, група слугує підсилювачем процесу булінгу, і наша задача - обернути ці процеси собі на користь.

Література

1. Björn Sjögren, Robert Thornberg, Linda Wänström & Gianluca Gini (2021) Associations between students' bystander behavior and individual and classroom collective moral disengagement, *Educational Psychology*, 41:3, 264-281, DOI: 10.1080/01443410.2020.1828832
2. Huitsing, Gijs et al. "Victims, Bullies, and Their Defenders: A Longitudinal Study of the Coevolution of Positive and Negative Networks." *Development and psychopathology* 26.3 (2014): 645–659. Web.
3. LaFontana, Kathryn M., and Antonius H. N. Cillessen. "Developmental Changes in the Priority of Perceived Status in Childhood and Adolescence." *Social development* (Oxford, England) 19.1 (2010): 130–147. Web.